

ارائه دو مدل جدید برای مساله مکان‌یابی شمارنده‌های ترافیکی به منظور پیشینه‌سازی پوشش مسیرها: مطالعه موردی روی بزرگراه‌های تهران

مریم فدایی نایینی*، کارشناس ارشد ریاضی کاربردی، پژوهشکده حمل و نقل و سیستم‌های هوشمند، دانشگاه صنعتی امیرکبیر
مهدی قطعی، استادیار گروه علوم کامپیوتر و پژوهشکده حمل و نقل و سیستم‌های هوشمند، دانشگاه صنعتی امیرکبیر
سید مهدی تشکری هاشمی، استادیار گروه علوم کامپیوتر و پژوهشکده حمل و نقل و سیستم‌های هوشمند، دانشگاه صنعتی امیرکبیر
*m_fadaei@aut.ac.ir

تاریخ دریافت مقاله: مهر ۹۰ تاریخ پذیرش: اسفند ۹۱

چکیده

در سال‌های اخیر به دلیل ازدیاد حجم ترافیک در کلان‌شهرها، برآورد میزان عرضه و تقاضا مابین نواحی تولید و جذب سفر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از آنجا که تعیین این مقادیر، بین نواحی مختلف شبکه‌ی شهری از طریق آمارگیری کاری بسیار پرهزینه و وقت‌گیر می‌باشد، استفاده از شمارنده‌های ترافیکی بر روی لینک‌های شبکه به منظور تعیین حجم ترافیک بسیار مورد توجه قرار گرفته است. اما به منظور تعیین کمترین تعداد و مکان شمارنده‌ها مدل‌های مکان‌یابی مختلفی ارائه شده است. یکی از ابزارهای مورد استفاده در این زمینه، دوربین‌های تشخیص پلاک خودروها می‌باشد. در این مقاله، با توجه به نحوه عملکرد این دوربین‌ها، دو مدل جدید برای مکان‌یابی دوربین‌ها ارائه می‌شود. در مدل اول با اضافه نمودن قید بودجه به مساله مکان‌یابی، به پیشینه‌سازی پوشش مسیرها توجه شده است. در مدل دوم با توجه به تابع هدف پیشینه‌سازی تعداد مسیرهای اسکن شده و کمینه‌سازی تعداد دوربین‌ها به صورت هم‌زمان جواب مساله تعیین می‌شود. در پایان نتایج شبیه‌سازی هر دو مساله با استفاده از نرم‌افزار ایمز بر روی بخش غربی شبکه‌ی بزرگراهی شهر تهران ارائه می‌گردد و کارایی هر مدل بررسی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ماتریس مبدا - مقصد تقاضای سفر، مدل‌های مکان‌یابی، سامانه‌ی تشخیص هویت پلاک، مساله تخصیص ترافیک

۱- مقدمه

اطلاعات تقاضای سفر به صورت ماتریس‌های مبدا - مقصد از جایگاه و اهمیت خاصی در مهندسی حمل و نقل برخوردار است، به نحوی که می‌توان گفت سایر کارها و برنامه‌ریزی‌های بعدی منوط به دانستن این ماتریس‌هاست. در حالت کلی برآورد ماتریس مبدا - مقصد سفر^۱ ممکن است به یکی از دو روش‌های زیر انجام گیرد:

۱- روش مستقیم با استفاده از پردازش فرم‌های پرسش و پاسخ‌های مبدا - مقصدی

۲- روش‌های غیر مستقیم با استفاده از مدل

روش اول به دلیل این که بسیار وقت‌گیر و هزینه‌بر است و هم‌چنین اطلاعات به‌دست آمده از این طریق لازم است، چندین سال یک‌بار به‌روزرسانی گردد، اخیراً کمتر مورد توجه بوده است. در روش دوم، از آن‌جا که نسبت به روش اول به اطلاعات کمتری نیاز است و همان‌گونه که از نامش مشخص است از یک مدل،

1- Estimation Origin-Destination Matrix

برای برآورد ماتریس استفاده می‌گردد، یکی از زیرشاخه‌های این روش، مدل‌هایی است که بر مبنای حجم ترافیک در لینک‌های شبکه بیان می‌شوند، بدین صورت است که با مشاهده‌ی جریان برخی از لینک‌ها، تقاضای جفت‌ها برآورد می‌شود، روش‌هایی که از حجم جریان لینک‌ها استفاده می‌کنند عبارتند از روش تقریب کمترین مربعات، روش ماکزیمم آن‌تروپی و روش‌های آماری [۹].

در عمل، مسئله تصحیح ماتریس تقاضای سفر عکس مسئله تخصیص ترافیک می‌باشد، بدین صورت که در تخصیص ترافیک با استفاده از ماتریس تقاضای سفر بین جفت‌های مبدا - مقصد و اطلاعات مربوط به ساختار شبکه، مقدار جریان هر لینک محاسبه می‌گردد و در مدل برآورد با استفاده از اطلاعات حجم جریان در لینک‌های شبکه و ساختار شبکه، ماتریس سفر به‌دست خواهد آمد، پس حجم جریان روی لینک‌ها، در شبکه‌های ترافیکی از مهم‌ترین داده‌های ترافیکی می‌باشند، به همین دلیل کیفیت یک ماتریس برآورد شده به درستی و واقعی بودن داده‌های ورودی و هم‌چنین تعداد و مکان شمارنده‌های ترافیکی بستگی دارد. تا چندین سال پیش، هیچ روش خاصی برای یافتن لینک‌های شبکه به منظور

شود، پس یک شماره پلاک ممکن است متعلق به چند عضو از $\{I_u, a_u, \text{time}_u\}$ باشد، بنابراین با بررسی شماره‌ی پلاک I_u ، می‌توان مجموعه لینک‌های اسکن شده‌ی A_u که متعلق به مسیر آن کاربر می‌باشد و در نهایت مسیر آن را تعیین کرد.

$$\{(I_u, A_u) / u=1, \dots, m \quad A_u \in P(S)\} \quad (2)$$

$P(S)$ نشان دهنده‌ی مجموعه‌ی توانی مجموعه‌ی لینک‌های اسکن شده‌ی S است که $2^{|S|}$ عضو دارد. از آن جایی که بررسی تمامی پلاک‌های اسکن شده کاری بسیار سخت است، راحت‌ترین روش برای به‌دست آوردن مجموعه‌های A_u این است که به سراغ مسیرها برویم و کاربران را توسط مسیرهایشان دنبال کنیم، بدین صورت که با مشخص بودن مسیرهای موجود در شبکه می‌توان لینک‌های مشترک بین لینک‌های مسیر (A_k) و مجموعه لینک‌های اسکن شده (S) را تعیین کرد:

$$F = \bigcup_{k \in K} (S \cap A_k) \quad (3)$$

مجموعه‌ی F شامل مجموعه‌ی لینک‌های اسکن شده‌ی تمامی مسیرهای موجود می‌باشد، در این حالت به ازای هر مسیر، مجموعه‌ای از لینک‌های اسکن شده‌ی آن مسیر را خواهیم داشت، حال اگر لینک‌های اسکن شده به گونه‌ای تعیین شده باشند که هر مسیر مجموعه لینک اسکن شده‌ی مجزایی داشته باشد، در این صورت جریان مسیر، برابر با شماره پلاک‌های مشترک بین لینک‌های اسکن شده‌ی مسیر متناظر است، پس با در دسترس داشتن جریان مسیرها، تقاضای هر جفت را می‌توان به صورت مجموع جریان مسیرهای واصل بین جفت محاسبه کرد.

۳- قوانین و مدل‌های مکان‌یابی

تعیین کمترین تعداد و مکان شمارنده‌ها یکی از مهم‌ترین مسائلی است که در این زمینه مطرح می‌گردد، تمامی مدل‌های مکان‌یابی شمارنده‌ها بر اساس چهار قانون مکان‌یابی که توسط یانگ و همکارانش بیان شدند، می‌باشد، این قوانین به صورت زیر می‌باشند [۲،۴]:

۱- قانون پوشش مبدا - مقصد: شمارنده‌ها باید روی لینک‌هایی از شبکه قرار بگیرند، که بخش معینی از سفرهای هر جفت مبدا - مقصد قابل مشاهده باشد.

۲- قانون بیشینه سازی کسرجریان: برای یک جفت خاص، شمارنده‌ها باید روی لینک‌هایی قرار بگیرند که کسری از جریان مربوط به این جفت خاص، بر روی لینک مورد نظر، تا حد امکان بزرگ باشد.

۳- قانون بیشینه جداسازی جفت‌ها: مجموعه لینک‌هایی که ماکزیمم تعداد اعضای OD را جدا می‌کنند، باید انتخاب شوند.

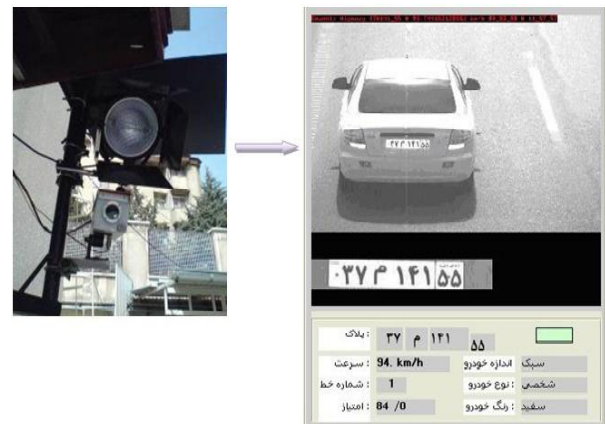
۴- قانون استقلال لینک‌ها: شمارنده‌ها باید روی لینک‌هایی قرار بگیرند که برآیندشان روی همه‌ی لینک‌های انتخابی وابسته خطی نباشند یعنی لینک‌هایی با فلوئی مستقل خطی انتخاب گردند.

نصب شمارنده‌ها وجود نداشت و اکثراً برای انتخاب لینک‌ها از روش‌های تصادفی استفاده می‌شد و تعدادی از لینک‌های شبکه به طور تصادفی انتخاب و شمارش می‌شدند، پس از آن نیز انتخاب لینک‌ها بر اساس نظرات کارشناسی صورت می‌گرفت و با ایجاد خط برش^۱ در شبکه، لینک‌ها انتخاب می‌شدند [۱]. سپس یانگ و همکارانش با در نظر گرفتن لینک‌های بااهمیت، قوانینی را برای انتخاب لینک‌ها وضع کردند [۴].

آنچه در مجموعه حاضر ارائه می‌گردد، به چندین بخش قابل افراز است. در بخش دوم، دوربین‌های تشخیص پلاک و داده‌های جمع‌آوری شده از این طریق مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش سوم، قوانین مکان‌یابی بر اساس شمارنده‌های ترافیکی و سامانه‌ی تشخیص پلاک و مدل‌هایی که بر مبنای آن‌ها مطرح می‌شوند، ذکر خواهد گردید و در ادامه، نتایج شبیه‌سازی بر روی شبکه‌ی بزرگراهی شهر تهران بیان خواهد شد و در آخرین بخش نتیجه‌گیری و پیشنهادات آتی مطرح می‌گردد.

۲- سامانه‌ی تشخیص هویت پلاک

با مدرنیته شدن سیستم مدیریت حمل و نقل، نسل جدیدی از شمارنده‌ها تحت عنوان دوربین‌های تشخیص پلاک مطرح گردیدند، برای نشان دادن نحوه‌ی عملکرد این دوربین‌ها، بحث را با این فرض ادامه می‌دهیم، که مجموعه غیر تهی $(n_S \neq 0)$ از لینک‌های شبکه‌ی حمل و نقل به دوربین‌های تشخیص پلاک تجهیز شده باشند $(S \subseteq A)$.

شکل ۱- دوربین‌های تشخیص هویت پلاک

با اسکن کردن S لینک شبکه، اطلاعاتی به صورت زیر به‌دست خواهد آمد:

$$(1)$$

$\mathcal{D} = \{(I_u, a_u, \text{time}_u) : u = 1, 2, \dots, m, a_u \in S\}$
 بنابراین به ازای m کاربر u ، شماره‌ی پلاک اتومبیل کاربر، a_k لینکی که کاربر در آن لینک مشاهده شده است و time_u زمان عبور از لینک را خواهیم داشت. از آن جایی که یک کاربر ممکن است در یک یا چند لینک اسکن شده، مشاهده

بر اساس این قوانین و فرض های مختلفی از جمله محدودیت بودجه ی در دسترس ، هزینه ی نصب و نگه داری از شمارنده ها مدل های متفاوتی برای کمینه سازی تعداد شمارنده ها و افزایش پوشش جفت ها مطرح گردید [۴،۵،۶].

حال اگر از دوربین های تشخیص پلاک برای جمع آوری داده استفاده نمود ، با توجه به نحوه ی عملکردشان ، مدل های مکان یابی که به منظور استفاده از این نوع تکنیک مطرح می شوند را می توان به صورت مسئله ی مشاهده پذیری مسیر^۱ بیان کرد ، زیرا در مسئله ی مشاهده پذیری نیز هدف تعیین زیرمجموعه ایی از مسیرها از طریق اطلاعات گزارش شده از طریق زیرمجموعه ایی از لینک های اسکن شده می باشد .

با توجه به مشخص بودن مسیرهای بین هر جفت ، اگر لینک هایی که برای اسکن شدن انتخاب می شوند ، به گونه ایی باشند که مجموعه ی لینک های اسکن شده ی هر مسیر مجزا باشند ، در این صورت هر مسیر را می توان به طور یکتا شناسایی کرد [۷،۸]. بنابراین برای تعیین جریان هر مسیر و به دنبال آن تقاضای هر جفت با استفاده از این تکنیک ، انتخاب لینک ها باید به نحوی باشد که با استفاده از کمترین تعداد ، حداکثر مسیر به طور یکتا شناسایی گردد.

بنابراین با توصیفات فوق مدلی بدین صورت ارائه گردید [۳] :

$$Max \sum_{k \in K} y_k \quad (4-1)$$

$$s.t \sum_{a \in \{A | \delta_a^k + \delta_a^{k_1} = 1\}} z_a \geq y_k \quad \forall (k, k_1) \left| k < k_1 \text{ and } \sum_{a \in A} \delta_a^k \delta_a^{k_1} > 0 \quad (4-2)$$

$$\sum_{a \in A} z_a \delta_a^k \geq y_k \quad \forall k \quad (4-3)$$

$$z_a \in \{0,1\} \quad , y_k \in \{0,1\} \quad (4-4)$$

که در آن

k مجموعه ی تمامی مسیرها

y_k : متغیری باینری با مقدار ۱ اگر مسیر k از طریق لینک های اسکن شده به طور یکتا قابل شناسایی باشد و در غیر این صورت صفر.

Z_a : اگر دوربین بر روی لینک a قرار بگیرد مقدار متغیر ۱ و در غیر این صورت صفر خواهد بود .

δ_a^k : درایه ماتریس مسیر-لینک است ، بدین صورت که مقدار ۱ می گیرد اگر لینک a بر روی مسیر k قرار گرفته باشد و در غیر این صورت صفر است .

در مدل ۴ ، هدف ماکزیمم سازی تعداد مسیرهایی است که به طور یکتا شناسایی می شوند ، در قید ۲-۴ ، اگر $y_k=1$ ، این محدودیت

شناسایی مسیر k ام از طریق لینک های اسکن شده را تضمین می کند و هم چنین در محدودیت ۳-۴ اگر $y_k=1$ ، این قید بیان کننده ی این مطلب است که مسیر k ، حداقل شامل یک لینک اسکن شده می باشد . علاوه بر این ، می توان محدودیت دیگری برای هزینه ی تجهیز کردن لینک ها و بودجه در دسترس به صورت زیر به مدل ۴ اضافه کرد :

$$\sum_a B_a z_a \leq B \quad (4-5)$$

هم چنین با توجه به اهمیت کمینه سازی تعداد لینک های اسکن شده در کنار ماکزیمم سازی شناسایی مسیرها می توان مدل ۴ را بدین صورت ترمیم نمود

(۵) در تابع هدف مدل ۵ ، λ_1, λ_2 ضرایب نامنفی هستند که نشان دهنده ی اهمیت کاهش تعداد دوربین ها و یا افزایش تعداد مسیرهای شناسایی شده است .

$$Max_{z,y} \quad \lambda_1 \sum_k y_k - \lambda_2 \sum_a z_a$$

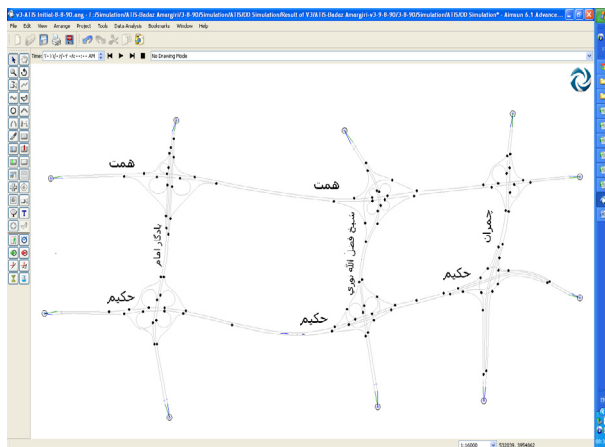
$$s.t \quad \sum_{a \in \{A | \delta_a^k + \delta_a^{k_1} = 1\}} z_a \geq y_k \quad \forall (k, k_1) \left| k < k_1 \text{ and } \sum_{a \in A} \delta_a^k \delta_a^{k_1} > 0$$

$$\sum_{a \in A} z_a \delta_a^k \geq y_k \quad \forall k$$

$$z_a \in \{0,1\} \quad , y_k \in \{0,1\}$$

۴- شبکه ی بزرگراهی شهر تهران

در این بخش به منظور اعتبارسنجی مدل های پیشنهادی ، یک مطالعه موردی روی شبکه بزرگراهی غرب تهران مورد بررسی قرار می گیرد. آمارهای مورد نیاز در این بررسی بر اساس آمارگیری میدانی جمع آوری شده در اردیبهشت ۱۳۸۹ ساخته شده است. بدین صورت که با توجه به آمارهای ارائه شده اطلاعات پلاک خودرو به صورت تقریبی ساخته شده است. در این بخش شبکه ی بزرگراهی تهران شامل ۵ بزرگراه همت ، حکیم ، یادگار امام ، شیخ فضل الله ، چمران ، ۱۱۳ نود ، ۱۵۰ لینک ، ۱۰ جفت و ۱۳۱ مسیر در نظر گرفته شده است. نگارنده با ارائه یک کدگذاری این شبکه را به محیط MATLAB و AIMMS فرستاده و الگوریتم های مناسب برای تعیین مسیرها و جریانهای هر مسیر به کار برده است.

شکل ۲- شبکه ی بزرگراهی شهر تهران

۵- نتیجه گیری و جهت گیری های آتی

در این مقاله مدل های مکان یابی شمارنده های ترافیکی به صورت مسئله ی مشاهده پذیری مسیر مطرح گردید و مدل ها براساس کمینه سازی تعداد شمارنده ها و افزایش تعداد مسیرهایی که به طور یکتا قابل شناسایی می باشند، بیان گردیدند. از آن جایی که مدل های مکان یابی یکی از زیر مسئله های مدل برآورد ماتریس تقاضای سفر می باشند، اگر مدل های مکان یابی که به منظور استفاده از دوربین های تشخیص پلاک بیان می شوند، به گونه ای باشند که با استفاده از لینک های انتخابی به توان تمام مسیرها را شناسایی کرد، در این صورت با استفاده از داده های جمع آوری شده از این طریق می توان تقاضای جفت های مبدأ-مقصد را نیز محاسبه کرد. در این مقاله دو مدل برای برآورد ماتریس تقاضا با استفاده از تکنولوژی شناسایی پلاک ارائه گردید و نتایج آن روی یک پایلوت در شبکه تهران مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این مقاله نشان می دهد که با به کارگیری مدل های بهینه سازی ریاضی می توان در تعداد شمارنده های ترافیکی صرفه جویی نمود. در کارهای بعدی ارائه مدل های جدیدتر با استفاده از قیود واقع بینانه و مقایسه نتایج با نرم افزارهای شبیه ساز از جمله AIMSUN مورد توجه قرار می گیرد.

۶- مراجع

- [1] Yang, H. C. (2006). Models and algorithm for screen line-based traffic-counting location problems. *Computers & Operation Research* 33, 836-858.
- [2] Yang, H. S. (1991). An analysis of the reliability of an origin-destination trip matrix estimated from traffic counts. *Transportation Research*, 25B: , 531-363.
- [3] R. Minguez, S.-C. (2010). Optimal traffic plate scanning location for OD trip matrix and route estimation in road networks. *Transportation Research*, 44B: , 282-298.
- [4] Yang, H. a. (1998). Optimal traffic counting locations for origin-destination matrix estimation . *Transportation Research*, 32B: , 109-126
- [5] Ehlert, A. G. (2006). The optimization of traffic count locations in road networks. *Transportation Research*, 40B: , 460-479
- [6] T. Larsson, T. a. (2010). Allocation of link flow detectors for origin-destination matrix estimation-a comparative study. *Computer-Aided Civil and Infrastructure Engineering* 25 , 116-131.
- [7] Castillo, E. J. (2008e). Trip matrix and path flow reconstruction and estimation based on plate scanning and link observation. *Transportation Research B*, 42:5: , 455-481
- [8] E, Castillo (2010). Optimal use of plate scanning resources for route flow estimation in traffic networks. *IEEE Transactions on Intelligent transportation systems* , 380-390.
- [9] Castillo, E., Menendez, J. M., and Sanchez-Cambronero, S. (2008f). Predicting traffic flow using Bayesian networks. *Transportation Research B*, 42:5:482-509.